

Posudek diplomové práce Lenky Tomáškové
Fotbalové metafory v českých a francouzských médiích a otázka jejich překladu
(Ústav translatologie, FF UK v Praze, 2010, 83 pp. + přílohy)

Obsah. Diplomová práce nabízí paralelní pohled na metafory v českých a francouzských žurnalistických textech věnovaných fotbalu. V úvodu autorka přesvědčivě vysvětluje svou motivaci: sportovní žurnalistika je terén bohatý na metaforické vyjadřování, kterému dosud není věnována patřičná pozornost. Popisuje stav zkoumané problematiky, přičemž si všímá jak prací jazykovědných, tak žurnalisticky zaměřených. Dále rozebírá hlavní pojmy, s nimiž hodlá pracovat (žurnalistický styl a jeho žánry, obrazná pojmenování, metafory a jejich klasifikace), a v některých případech řeší i terminologické problémy (zejm. širší vs. užší pojetí pojmů *publicistika* a *metafora*). V oddíle 2.5.2 je vysvětlen přístup kognitivní lingvistiky k metafoře a metaforičnosti, oddíl 2.6 pojednává o metafoře v překladu. V úvodu jsou též charakterizovány tiskoviny, z nichž diplomantka čerpala materiál pro analýzu (deník všeobecného zaměření, sportovní deník, internetový server – pro oba jazyky srovnatelně).

Analytická část obsahuje klasifikaci a exemplifikaci metafor nalezených ve vybraném materiálu. Autorka vyčleňuje jedenáct alegorických polí (*fotbal je válka*, *fotbal je představení* aj.) a u každého z nich porovnává vyjadřovací prostředky dostupné v češtině a ve francouzštině. Tato část představuje bohatý, tematicky tříděný materiál, který může mít případně i funkci glosáře.

Volba a uchopení tématu, originalita. Zvolená kombinace typu textu (sportovní žurnalistika) a stylistického problému (metafora) je zřejmě zcela originální. Kognitivní přístup, založený na premise, že metafora není jen lingvistickým problémem, nýbrž prvkem, který prostupuje naše poznávání, myšlení i vyjadřování, pak umožňuje toto téma hodnotným způsobem vytěžit. I zapojení této poměrně nové disciplíny je tedy třeba hodnotit kladně. Je zajímavé, že některé proudy současné translatologie se rovněž hlásí ke kognitivní lingvistice (Séguinot, Gile), ovšem zabývají se většinou kognitivními aspekty samotného procesu překládání.

Metodologie. V první části diplomantka v logickém sledu popisuje předmět svého zkoumání, přičemž hojně cituje z literatury. Ta je dostatečně obsáhlá a zahrnuje všechny relevantní disciplíny (kognitivní lingvistika, stylistika, translatologie).

Analytická část má pevnou strukturu, danou povahou zkoumání: jednotlivá alegorická pole jsou charakterizována výčtem doložených metafor s příklady. Při jejich klasifikaci se autorka drží kognitivního přístupu, který zdůrazňuje pragmatickou složku sdělení a obrací se do mimojazykového kontextu: klasičtější lexikologie by na tomto místě využila poznatků sémantiky (sémantické rysy, sémantická pole). Slovo *sémantika* (včetně odvozenin) se v práci objevuje jen dvakrát.

Poznámky k jednotlivým oddílům a náměty pro obhajobu:

Str. 14: Charakterizace deníku *Le Monde*, převzatá z diplomové práce K. Penaud, se mi zdá mírně nadnesená: *Jeho styl je poměrně obtížný, často užívá velice specializovanou terminologii. Zabývá se zásadními problémy a velice podrobně je rozebírá. Obrací se zejména na vyšší vrstvy...* Koncentrace superlativů (*velice, zásadní, velice*) vyvolává dojem zcela výjimečné tiskoviny – sám bych byl vůči této citaci poněkud kritický.

Str. 16: ... *žurnalistika samotná jakožto vědní obor striktně vymezuje dané sféry masové komunikace a naprosto jasně odlišuje složku publicistickou od žurnalistické.* – Zdá se mi, že jde o záměnu termínů – z citovaných zdrojů vyplývá rozlišení *publicistika* vs. *zpravodajství*, nikoli *publicistika* vs. *žurnalistika*. Tatáž opozice – podle mého názoru chybná – je uvedena na str. 17 a 20.

Str. 20: ... značně heterogenní útvar s přesahy do všech tří dílčích stylů nadřazeného stylu publicistického. – Snažil jsem se vrátit zpět a zjistit, o které tři dílčí styly publicistického stylu jde, ale informaci jsem nenašel.

Str. 24: Pro následující stručný výklad o podstatě základních řečnických figur vyjdeme z klasického díla francouzského gramatika Fontaniera... **Metonymií** označuje jako tropus založený na shodě („tropes par correspondance“), **synekdochu** vycházející ze souvislosti („tropes par connexion“) a **metaforu** tvořenou na bázi podobnosti („tropes par ressemblance“). – Jako čtenář si kladu otázku, zda toto postačuje jako definice, nebo zda je citace pouze historickou ilustrací. Výrazy *correspondance*, *connexion* a *ressemblance* nejsou příliš výstižné. I zde bych byl vůči citaci kritičtější a uvedl bych modernější definici.

Str. 26: „Kognitivní lingvistika se soustřeďuje na studium hluboce uložených, tělesně i kulturně zakotvených a sdílených významů jakožto předpokladů společného kontextu – a komunikace včetně jejích proměn a posunů.“ (Vaňková 2005: 18) Kognitivní vědy se tedy zabývají procesy, které probíhají v lidské mysli. – Čtenář, který není zběhlý v kognitivní lingvistice, je na tomto místě v nejistotě: na to, aby první věta byla definicí, je příliš „esejistická“. Protože *procesy probíhajícími v lidské mysli* se zabývá především psychologie, je i druhá věta nejasná. Bylo by tedy vhodné definici zpřesnit a také vymezit vztah kognitivní lingvistiky a psycholingvistiky (která je v našem kulturním prostředí o něco zavedenější).

Str. 27: *Spor/argumentace je válka*. – Tento výraz působí podivně, dokud čtenář nepochopí, že jde o překlad ustáleného sousoví z angličtiny, který je obtížný vzhledem k dvojznačnosti anglického slova *argument*. Překlad s lomítkem by bylo vhodné vysvětlit.

Str. 28: Nevím, zda je evidentní, zda jde v případě idiomu *došlo mu to* o metaforu potrubí („konečně to dorazilo do jeho mysli“) – možná se jedná o metaforu „dopékání“ („nechat dojít pod pokličkou“). Není jasné, zda je příklad převzat od Lakoffa a Johnsona, o nichž je řeč těsně předtím (v angličtině může být motivace jiná).

str. 28: *Inflace je entita* – Není mi jasný význam metafory.

Str. 28: Odstavec o metonymii uvádí autory, kteří se tématu věnovali, ale neobsahuje žádný příklad konceptuální metonymie. Další připomenutí významu tohoto pojmu je na str. 36, ale také bez exemplifikace.

Str. 32: V kapitole o klasifikaci metafor se řeší jen stupeň lexikalizace, ač by sem bylo možné zařadit – alespoň formou odkazu – také zajímavou klasifikaci podle Lakoffa a Johnsona na strukturní, orientační a ontologické metaforu, která je probírána jinde.

Str. 34: ... *uvažovat především o slangu* (ve francouzském prostředí se pak hovoří o tzv. *argot*) – Formulace vyvolává dojem, že *slang* je francouzsky *argot* – nejvhodnějším synonymem je ovšem *jargon*, *argot* má širší význam. K tomuto stanovisku se pak autorka posunuje v následujícím textu, ovšem trochu nejasně. Pasáž o slangu by si také zasloužila více příkladů.

Str. 34: ... *funkci referenční (nebo též kognitivní)* – Čtenář se na tomto místě nutně ptá, zda toto použití adjektiva *kognitivní* nějak souvisí s kognitivní lingvistikou, o níž byla řeč výše.

Str. 34: V pasáži o aktualizačních metaforách autorka vychází z předpokladu, že *obrazné pojmenování má na první pohled estetizující neboli, v duchu jakobsonovské terminologie, poetickou funkci*. Později říká, že *ve skutečnosti jde tedy spíše než o funkci poetizační o expresivní (emotivní) funkci*. Myslím, že může jít o expresivní funkci již „na první pohled“, bez nutnosti pronikat pod „fasádu“ poetické funkce.

Str. 38 a násl.: Navržená klasifikace metafor do alegorických polí je velmi přesvědčivá; výklad je podán takřka strhujícím stylem. V jednotlivých částech i ve shrnutí by ale bylo možné o něco více

uplatnit translátologické hledisko (např. symetrie/asymetrie v ekvivalenci, konkurence domácí a cizí slovní zásoby v češtině, zvláště s ohledem na anglicismy, obtíže při překladu některých metafor, přinejmenším ve směru FR-CS). Je však nesporné, že i ve své stávající podobě je práce translátologicky relevantní, protože se systematicky zaměřuje na srovnatelné texty. Dále by bylo možné využít – alespoň v elementárním rozsahu – statistiku (četnost metafor ve vztahu k počtu slov, možnost/nemožnost jejich přímého překladu, frekvence podle typu média, rozvrstvení podle typu média – např. bulvárnější média mohou být otevřenější vůči „válečnickým“ metaforám atd.).

Str. 43. U výrazu *milieu de terrain* ve významu *záložník* by bylo vhodné upozornit, že jde o metonymii.

Str. 60: *Francouzské excerptum totiž pojímá sestup do pekla shodně jako topení se, utápění se / la plongée en apnée*. – Tuto metaforu chápu jinak: *plongée en apnée* je *potápění se zatajeným dechem/bez přístroje/volné potápění*; nejde tedy o propad do pekla, ale o dobrovolný sestup do nebezpečí za nějakým účelem.

Str. 61: Výraz *autor přestupku* lze v češtině myslím použít jen ironicky.

Str. 66: *Les Brésiliens ont clairement pris le jeu à leur compte*. – Myslím, že nejde o „dávání svého konta všanc“. Petit Robert vysvětluje *prendre à son compte* jako *endosser la responsabilité d'un acte*.

Str. 69: Je-li „část za celek“ (tj. synekdocha) brána jako součást metonymie (někteří autoři to tak činí), je třeba na to výslovně upozornit – synekdoše je totiž věnován zvláštní oddíl 3.4. Definici metonymie bych uvítal spíše v teoretické části.

Str. 70: Informace o nesprávné podobě *Nou Camp*, která se vžila v češtině, je velmi zajímavá – bylo by vhodné uvést nějaké doklady.

Str. 75: *Subjektivně lze hodnotit francouzské texty jako propracovanější...* – Pokud hodnocení vychází z materiálu, stává se (v rámci zkoumaného vzorku) objektivním, což zvyšuje hodnotu práce.

Drobné formální poznámky. Název diplomové práce: *media* má být *média*; anotace: nejsem si jist výrazem *la métaphorique* – jako podstatné jméno není v Petit Robert ani Trésor de la langue française; poslední větu anotace by bylo třeba přestylizovat: ve francouzských pasážích je akut (´) místo apostrofu ('); str. 7: *přikládat pozornost* má být *věnovat pozornost*; chybějící čárky na str. 10, 40, 52; str. 12: *fakulta* má být *Fakulta*; nesjednocené *komercializace* a *komercializace*; nesjednocené mezery před francouzskou interpunkcí (:, ?); str. 17: *term* má být *terms*; str. 19: *využívající možnosti sítě sítě* – zřejmě nechtěné opakování slova, které ale vyvolává nečekaný efekt; str. 33: nelogická formulace *samotné označení internetu jako síť je přímým kalkem anglického net, který se ovšem jako anglicismus v českém úzu ujal, na rozdíl od francouzského protějšku réseau*; str. 34: nezdá se mi přijatelná vazba *Kešnerová nabízí odlišovat...*; str. 43: *msta* má být *pomsta*; str. 69: *sepjetim* má být *sepětím*; str. 71: *françis* má být *français*; 71: *Pobřeží Slonoviny* má být *Pobřeží slonoviny*; francouzské résumé: poslední větu by bylo vhodné přestylizovat; anglické résumé: několik nadbytečných určitých členů (možná interference francouzštiny), výraz *linguistic-translation aspect* se mi zdá agramatický.

Závěr. Diplomantka odvedla celkově velmi kvalitní práci, a to i přes výše uvedené kritiky, které je třeba chápat především jako náměty pro obhajobu. Jasně ohraničené téma bylo náležitě zpracováno na základě literatury i vlastní analytické práce. Práce má originální rysy, mj. díky využití relativně nového paradigmatu kognitivní lingvistiky a systematickému zpracování autentických textů. Translátologické hledisko je dostatečně uplatněno v teoretické části, naopak v části analytické by je bylo možné posílit. Formální stránka je nadprůměrná. Navrhuji klasifikaci známkou *výborně*.

1. září 2010, Tomáš Duběda

